

УДК 336.71

І.Є. СЕМЕНЧА, д-р. екон. наук, професор, професор кафедри банківської справи
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро

М.І. ЄРІНА, магістр кафедри банківської справи
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро

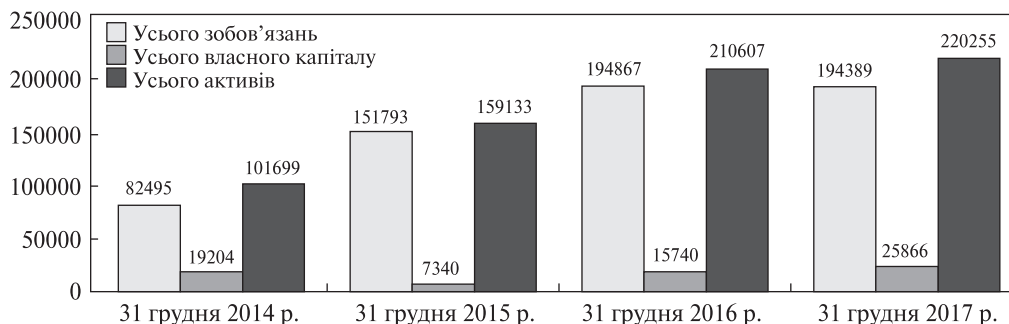
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ПЕРЕБУДОВИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Ключові слова: банк, управління, капітал, активи, пасиви, достатність, банківська система, реформування.

Досліджено характер та основні проблеми наповнення балансу банку як основного елементу формування достатнього капіталу у сучасних умовах. Визначено основні елементи ефективного управління активами і пасивами банку, проаналізовано і обґрунтовано взаємозв'язок їх управління з можливостями формування капіталу і прибутку. Запропоновано головні елементи управління щодо досягнення бажаного рівня капіталу.

Вступ. Протягом останніх років НБУ приводить свою діяльність у відповідність до європейських норм і стандартів. Розроблена та успішно впроваджується Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. [1]. Першим етапом реформи було визначено розв'язати проблеми минулого або очистити банківський сектор від неплатоспроможних фінансових інститутів. Протягом останнього року виконано масштабне стрес-тестування банків задля виявлення нестабільних та слабких банків, від яких необхідно очистити нову банківську систему України. У 2016 р. було проведено стрес-тестування 98 % банківської системи. Сьогодні формується фундамент для стійкого розвитку [1], який відбувається у період глибокої економічної кризи та політичної нестабільності. Це спричинило визначення необхідних і вкрай важливих реформ. Динамічне зовнішнє середовище кидає виклики, які вже не під силу наявним методам управління фінансовим сектором, що призводить до нестабільності як кожного окремого банку, так і банківської системи України в цілому. Отже, враховуючи ці чинники, особливої уваги та розгляду, на нашу думку, потребують питання щодо функціонування банків у нових умовах функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних питань стосовно функціонування банків України на сучасному етапі присвячені праці таких вчених як В.І. Рошило, Т.О. Фролова, З.О. Луцишин, М.В. Максимова, Ю.В. Бугель, С.В. Міщенко, О.В. Шварц та ін. Авторами було досліджено стан банківської системи України у 2014—2016 рр., виділено основні проблеми функціонування банків, перспективи розвитку та елементи управління ресурсами. Питання діяльності банку, яка б задовольняла сучасні вимоги Національного банку України (далі — НБУ) та, разом з тим, дала банку змогу по-

Рис. 1. Динаміка активів, зобов'язань та власного капіталу ПАТ «Державний ощадний банк України» у 2013 — 1 півріччі 2017 рр., млн грн
Джерело: побудовано авторами на основі фінансової звітності банку [7].

вноцінно і прибутково функціонувати, потребують подальшого розгляду.

Мета даної статті є визначення актуальних питань функціонування банку, проблем в наповненні статей балансу та розподілу коштів задля формування капіталу, обсяг якого б задовільнив умови сьогодення.

Результати дослідження. На сьогодні в банківському секторі склалась вкрай нестабільна ситуація.

З одного боку, останні роки відбуваються вкрай негативні явища в економіці країни.

У 2015 р. споживчі ціни зросли на 43,3 %, і хоча вже у 2016 р. індекс споживчої інфляції склав 12,4 %. Це суттєво не позначилося на

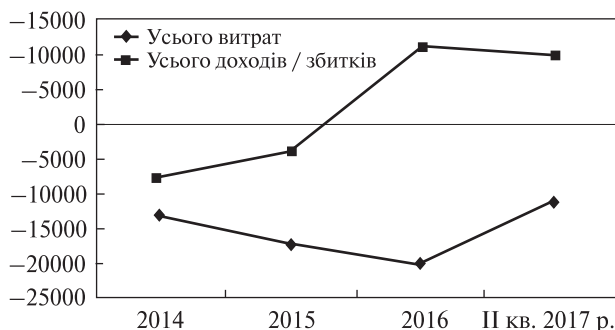
покращенні платоспроможності населення, оскільки зниження цін не відбулось, а відбулось лише сповільнення зростання. Основним внеском в таку тенденцію стало зростання тарифів на енергоресурси [2].

Не кращим для банківської системи України був і 2016 р., який закінчився з рекордним за всі роки збитком у 159,4 млрд грн. Такий стан був спричинений націоналізацією ПАТ КБ «Приватбанк» і необхідністю покриття сумнівних кредитів банку, що було зроблено коштом державного бюджету України. Крім того, політична нестабільність призвела до стрімкого зростання курсів валют відносно національної валюти — гривні. У порівнянні з 01.01.2015

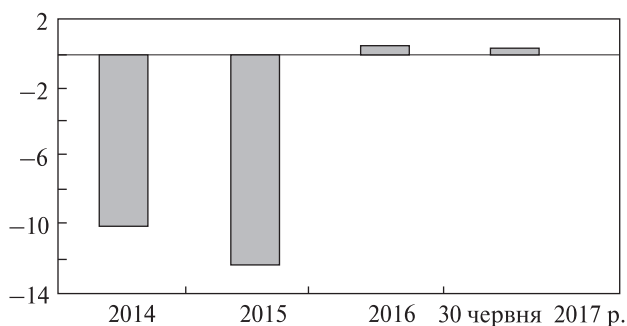
Сучасні проблеми наповнення балансу банку

Розділ балансу	Вид діяльності	Характер і проблеми наповнення балансу
Активи банку	кредитна	Довгострокове кредитування не розвинуто. Причинами цього є недосконала законодавча база, нестабільний курс валют, складна економічна ситуація у країні, волатильність облікової ставки НБУ та великі обсяги неповернення кредитів (особливо, валютних)
	валютна	Спекулятивні операції з іноземною валютою є найбільш ризикованими операціями. Основною проблемою такої діяльності банку є нестабільний курс національної валюти
	інвестиційна	Інвестиційна діяльність характеризується прибутками на довгострокову перспективу, а, отже, будь-які економічні коливання у бік нестабільності можуть залишити банк без прибутку, або, навіть, зі збитками
	операції з цінними металами	Продаж цінних металів характеризується стабільними прибутками, оскільки наразі курс металів найбільш стабільний на ринку України
Пасиви банку	депозитна	Цей ресурс наповнення ресурсної бази є найдорожчим у діяльності банків. Банк має бути готовим до повернення коштів клієнтам, а, отже, на кошти можна розраховувати як на ненадійне джерело отримання прибутку. Крім того, постійно росте недовіра з боку клієнтів до банків та банківської системи
	кредити від міжнародних організацій	Легкий спосіб наповнення ресурсної бази банку, але на сьогодні досвід міжнародних організацій пішов далеко вперед і отримати кредит мають змогу лише дійсно стабільні банки

Джерело: розроблено авторами.

Рис. 2. Динаміка доходів/збитків і витрат ПАТ «Державний ощадний банк України» у 2014 — 1 півріччі 2017 рр., млн грн
Джерело: побудовано авторами на основі даних фінансової звітності банку [7].

Рис.3. Чистий прибуток/збиток ПАТ «Державний ощадний банк України» у 2014 — 1 півріччі 2017 рр., млн грн
Джерело: розроблено авторами на основі даних фінансової звітності банку [7].

ріст курсу дол. США до гривні станом на 01.10.2017 +10,75 грн/дол. США. Цей фактор також вплинув як на платоспроможність клієнтів банку, так і на саму діяльність банків.

З іншого боку, Постановою НБУ № 368 від 28.08.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [3], зі змінами від 07.04.2016 р. та Постановою НБУ № 242 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [4] закладено поетапне збільшення обсягу регулятивного капіталу банків до 2024 р., що вимагає від них управління ресурсами таким чином, щоб збільшити свій капітал і, при цьому продовжувати успішне функціонування і демонструвати прибутковість діяльності.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію після 11.07.2014, має становити 500 мільйонів гривень. Для продовження свого функціонування банкам необхідно виконувати умови Постанови НБУ і поступово збільшувати регулятивний капітал до певних значень за таким графіком [3]:

- 400 мільйонів гривень — з 11.07.2019 р.;
- 450 мільйонів гривень — з 11.07.2020 р.;
- 500 мільйонів гривень — з 11.07.2024 р.

Статистика свідчить, що у підсумку за 2015—2016 рр. статутний капітал банків збільшився всього на 6 %, і це відбулось за рахунок докапіталізації державних банків на 26,4 млрд грн [5].

У таких надскладних умовах «виживання» банкам необхідно формувати нову політику наповнення власних ресурсів, аби мати успіх у своїй діяльності: функціонувати в межах регулювання банківської діяльності, встановле-

них НБУ, і отримувати прибуток для акціонерів та майбутнього прогресивного розвитку.

В такій ситуації особливого значення набуває діяльність системно важливих банків, оскільки наповнення капіталу таких банків зараз відбувається за рахунок коштів Державного бюджету України, а їх капіталізація є невід’ємною складовою функціонування фінансового сектора України в цілому.

Для визначення напрямів удосконалення управління діяльністю банку проаналізуємо стан різноманітних напрямів наповнення статей балансу банку у сучасних умовах, визначимо проблемні аспекти та дослідимо їх для визначення напрямів ефективного управління активами і пасивами для отримання прибутку, який можна спрямувати не тільки на покриття витрат, а і на наповнення капіталу.

Отже, проаналізувавши стан наповнення балансу банками (див. табл. 1), можна сказати, що у кожному напрямі наповнення балансу є проблеми. Здебільшого вони стосуються загальної макроекономічної ситуації в країні. Тому політика формування фундаменту для стійкого розвитку шляхом нарощення капіталу банку є правильною. Для визначення головних питань щодо досягнення відповідності критеріїв функціонування банку у сучасних умовах необхідно провести глибокий аналіз для кожного банку. Таким чином можна буде визначити його фінансовий стан, стан його управління, основні джерела наповнення, витрати та можливості.

Ефективне управління активами і пасивами, перш за все, включає управління фінансовою стійкістю. Основні цілі, до яких зводиться таке управління, є підтримання ліквідності,

платоспроможності, нарощення прибутку та зниження ризиків [6].

У разі неналежного управління активами і пасивами банку можна отримати загрозу не лише одному банку, а і банківській системі загалом, що може стати причиною прискорення інфляції та банкрутства багатьох клієнтів. Крім того, деякі банки стикаються з різними видами ризиків, що пов'язані між собою, та також призводять до неплатоспроможності фінансової установи.

Вищезазначені проблеми складаються у міцний ланцюг: кожна наступна проблема тягне за собою новий ризик для банку, а, отже, і загрозу функціонування. Наприклад, концентрування уваги управління банком лише на формуванні депозитної ресурсної бази, та нездатність банку розподілити свої накопичені кошти тягне за собою недостатність коштів по виплаті власних зобов'язань. Подолання вищезазначених проблем можливо лише у поєднанні з ефективним управлінням активами і пасивами, що дасть змогу вийти на той рівень показників діяльності, який вимагатиме Національний банк України у 2020 р.

Як нам відомо, НБУ обрав стратегію визначення системно важливих банків як таких, що найбільше мають вплив на фінансову стабільність України в цілому. Тому для ілюстрації процесів, що відбувається, було обрано системно важливий банк ПАТ «Державний ощадний банк України».

Кожний системно важливий банк з 01.01.2019 зобов'язаний дотримуватися спеціальних значень економічних нормативів, а саме [1]: нормативу миттєвої ліквідності (Н4) — не менше ніж 30 %; максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) — не більше ніж 20 %. З 01.01.2020 системно важливий банк також повинен формувати буфер системної важливості, який розраховується від загального обсягу ризику [1].

Отже, проаналізуємо динаміку активів, зобов'язань та власного капіталу в ПАТ «Державний ощадний банк України»:

З рис. 1 бачимо, що активи, зобов'язання і капітал банку мають тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду. Незначне зменшення відбулось в зобов'язаннях станом на 31.06.2017 на 468 тис. грн в основному за рахунок різкого зменшення коштів банків. Загальна сума активів станом на 01.01.2017 скла-

дає 210 607 млн грн. Приріст за II квартал 2017 р. складає 9648 млн грн. Приріст активів з 2014 р. склав 118 556 млн грн.

Основним засобом розміщення активів залишається кредитування фізичних осіб. Розмір вкладень активів у напрямі збільшилась на 13 454 млн грн і у 2017 р. становила 65 633 млн грн (у 2014 р. — 52 180 млн грн). Таким чином, банк нарощує свою кредитну базу, але ще більш стрімко нарощує резерви під знецінення. Протягом періоду, що аналізується, ця стаття має найвищу питому вагу, але спостерігається тенденція до її зменшення, що відбувається за рахунок збільшення обсягів інших статей активів та зменшення суми кредитних коштів у динаміці.

Незважаючи на постійну позитивну капіталізацію ПАТ «Державний ощадний банк України», пасиви зростають більше за рахунок зобов'язань. Ми бачимо, що, порівняно з власним капіталом, зростання зобов'язань банку є доволі швидким. Це спричиняє зростання фінансових ризиків.

Для визначення впливу управління активами і пасивами у ПАТ «Державний ощадний банк України» на формування його капіталу доцільно розглянути структуру доходів банку, а також його витрати задля визначення можливих джерел формування достатності капіталу у сучасних умовах (рис. 2).

Як видно з рис. 2, у 2014 та 2015 р. в цілому банк отримував збитки. У 2014 р. дохід спостерігався тільки по статті комісійні доходи (1590 млн грн), а в 2015 р. найбільший дохід був від інвестицій наявних для продажу (6352 млн грн), комісійних доходів — 2131 млн грн та чистого непроцентного доходу — 1817 млн грн.

2016 року по всіх статтях, окрім операцій з іноземною валютою, банк мав дохід. По даній статті банк отримав збиток у розмірі — 3602 млн грн. В порівнянні з 2014 р., приріст доходів склав 19 112 млн грн.

В I півріччі 2017 р. з'являється і операційний дохід у розмірі 3506 млн грн, що має найбільшу питому вагу у II кварталі 2017 р. — 35 %. Чистий процентний дохід та комісійні доходи склали по 18 % питомої ваги і мали приріст у 6116 млн грн та 251 млн грн відповідно у порівнянні з 2014 р.

Розглянувши динаміку доходів і витрат банку, доцільно визначити його фінансовий ре-

зультат. Динаміка чистого прибутку банку за 2014 — I півріччя 2017 р. подана на рис. 3:

Збитки, які поніс банк 2014—2015 рр. (див. рис. 3), спричинені різким погіршенням економіки країни та втратою банку своїх активів з цих же причин. Але бачимо, що з 2015 р. банк поступово нарощує результати і можна припускати, що за дотримання обраної політики управління, банк надалі буде поступово збільшувати свій прибуток.

Що стосується джерел самостійного формування достатності капіталу банку, наразі їх катастрофічно не вистачає. Адже, як бачимо з проведеного вище аналізу, доходів ледь вистачало на покриття витрат. Але, ПАТ «Державний ощадний банк України» — системно важливий банк, завдяки чому і з причин, що 100 % його акцій належить державі, банк регулярно докапіталізують. Таким чином, фінансовому менеджменту банку, на нашу думку, необхідно сконцентруватись на пошуку власних джерел формування своїх активів і пасивів за для отримання більшого прибутку, який можна буде спрямувати на нарощення капіталу.

Висновки. Для досягнення поставленої мети необхідно було зіставити цілі управління активами і пасивами і отримання прибутку від діяльності. Проведене дослідження дало змогу виявити основні проблеми в діяльності банків по наповненню статей балансу. В ході дослідження виявлено, що на даному етапі банкам необхідно сконцентруватись на формуванні додаткових джерел прибутку, що стане запорукою подальшого його існування. Виходячи з отриманих даних, банкам необхідно вкладати кошти в активні операції, зокрема відродження кредитування з умовою надання позик після детального аналізу платоспроможності за для запобігання нарощення різноманітних видів ризиків.

Що стосується ПАТ «Державний ощадний банк України», то йому як системно важливому банку необхідно більш ефективно використовувати власні активи, а не розраховувати на докапіталізацію. Як надійному державному банку йому можна запропонувати використовувати кредити від міжнародних організацій для поповнення власного капіталу, одночасно нарощувати джерела прибутків за для покриття витрат по кредиту. Перспектив-

ною також може стати інвестиційна діяльність банку на довгостроковий період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору до 2020 року, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 № 391. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/v0391500-15> (дата звернення 09.09.2017).
2. Інфляційний звіт. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185 (дата звернення 09.09.2017).
3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368. *Офіційний вісник України*. 19.10.2001. № 40. Ст. 1813.
4. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: постанова Національного банку України від 07.04.2016 № 242. *Офіційний вісник України*. 10.05.2016. № 34. Ст. 1340.
5. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2016. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104> (дата звернення 09.09.2017).
6. Шварц О.В. Управління активами і пасивами банку як фактор забезпечення фінансової стійкості. *Фінансовий простір*. 2015. № 2. С. 145—149.
7. Фінансова звітність ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2016-2017 рр. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/> (дата звернення 09.09.2017).

REFERENCES

1. Kompleksna prohrama rozvytku finansovoho sektoru do 2020 roku, zatverdzhena postanovoiu Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 18.06.2015 No. 391. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/v0391500-15> [in Ukrainian].
2. Inflitsiyniy zvit. Ofitsiine internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185 [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Instruktсии pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini: postanova Natsionalnoho banku Ukrainy vid 28.08.2001 № 368. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 19.10.2001. No. 40. St. 1813 [in Ukrainian].
4. Pro vnesennia zmin do deiakyykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy: postanova Natsionalnoho banku Ukrainy vid 07.04.2016 No. 242. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 10.05.2016. No. 34. St. 1340 [in Ukrainian].
5. Zvit pro finansovu stabilnist. Hruden 2016. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104> [in Ukrainian].
6. Shvarts O.V. Upravlinnia aktyvamy i pasyvamy banku yak faktor zabezpechennia finansovoi stiiikosti. *Finansoviyi prostir*. 2015. No. 2: 145—149 [in Ukrainian].
7. Finansova zvitnist PAT «Derzhavnyi oshchadnyi bank Ukrainy» za 2016-2017 rr. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/> [in Ukrainian].

Надійшла 21.09.2017

И.Е. Семенча, М.И. Ерина

Днепровский национальный университет
имени Олеса Гончара, г. Днепр

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
БАНКОВ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ
РЕФОРМИРОВАНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ**

Исследованы характер и основные проблемы наполнения баланса банка как основного элемента формирования достаточного капитала в современных условиях. Определены основные элементы эффективного управления активами и пассивами банка, проанализирована и обоснована взаимосвязь их управления с возможностями формирования капитала и прибыли. Предложены главные элементы управления относительно достижения желаемого уровня капитала.

Ключевые слова: банк, управление, капитал, активы, пассивы, достаточность, банковская система, реформирование.

I.Ye. Semencha, M.I. Yerina

Oles Honchar Dneprovsky National University

**ACTUAL QUESTIONS OF THE FUNCTIONING
OF BANKS OF UKRAINE AT THE PRESENT STAGE
OF THE BANKING SYSTEM REFORM**

The article explores the nature and main problems of filling the bank's balance sheet as the main element of the formation of sufficient capital in modern conditions. The main elements of effective management of the bank's assets and liabilities have been identified, and the relationship between their management and the opportunities for capital formation and profit has been analyzed and justified. The main elements of management regarding the achievement of the desired level of capital are proposed.

Keywords: bank, management, capital, assets, liabilities, sufficiency, banking system, reforming.